

Bogoslužne građevine u Zakoniku kanonskoga prava

Pawel Malecha, *Edifici di culto nella legislazione canonica, Studio sulle chiese–edifici*, Ed. Pontificia Università Gregoriana, Roma, 2002., 147 stranica.

Crkva - građevina je kuća Božja i kuća zajednice Božjega naroda, koji se u njoj okuplja da sluša Božju riječ, da se sjeća divnih Božjih

djela i da slavi liturgiju. Da bi crkva - građevina udovoljila toj svojoj namjeni, potrebno je kod njezina projektiranja i izgradnje zadovoljiti posebne teološke, liturgijske, pastoralne i umjetničke zakonitosti, koje će omogućiti njezino normalno i plodonosno funkcioniranje. O tome govore razni crkveni dokumenti, a to obrazlažu i tumače mnogi stručni radovi (vidi bogatu bibliografiju u ovome djelu na str. 129-144). I kod nas je o tome ponešto pisano, a najznačajnija su djela: A. Badurina, B. Škunca, F. Škunca, *Sakralni prostor tijekom povijesti i danas*, Zagreb, 1987.; Razni autori, *Bogoslužni prostor crkva u svjetlu teologije, arhitekture i umjetnosti*, Zbornik Savjetovanja za upravitelje crkava, arhitekta i umjetnike, Split, 17. i 18. listopada 1995., Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1996.; B. Škunca, *Sakralnost bogoslužnog prostora*, u: isti, *Duh i obred*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1998., str. 185-217.

Pawel Malecha, autor knjige koju ovdje želimo prikazati, rođen je u Poljskoj 1964., a zaređen za svećenika 1990. Magisterij iz biblijske teologije postigao je 1992. na Papinskom teološkom fakultetu u Poznanu. Nakon nekoliko godina dolazi u Rim na studij kanonskoga prava, gdje na Papinskom sveučilištu Gregoriani 1997. postiže magisterij, a 2000. doktorat iz kanonskoga prava. Sada pohađa Studij na vrhovnom sudištu Rimskoj Roti. Njegova doktorska disertacija obrađivala je istu temu, ali je bila ograničena samo na stanje u Poljskoj.

Knjiga ima općenito značenje i obrađuje problem *crkve - građevine u strogom smislu prema zakonodavstvu Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine*. Na početku autor upozorava na neka *uvodna pitanja*, a zatim u *bitnom dijelu* analizira šest tema: *pojam, izgradnju, posvetu i blagoslov, oskvrnjenje, upotrebu, svodenje na profanu upotrebu*.

Uvodna pitanja

Autor se ograničio na dva *uvodna pitanja*. Prvo je pitanje *odnosa između Zakonika kanonskoga prava i liturgijskog zakonodavstva*, a drugo je *revizija samog pojma crkve*. U novi Zakonik kanonskoga prava nisu uvršteni svi liturgijski propisi, nego samo oni koji imaju disciplinsko značenje. Ostale odredbe Zakonika iz 1917. godine, koje se odnose na bogoslužne građevine, prepuštene su novim liturgijskim knjigama.

Na pitanje jesu li liturgijske odredbe koje se nalaze u liturgijskim knjigama obvezujuće ili nisu, autor odgovara analizirajući *odnos između Zakonika kanonskoga prava i liturgijskog zakonodavstva*. Zakonik je najvažnija, ali ne jedina norma koja uređuje život Crkve.

Odredbe koje nisu uvrštene u novi Zakonik liturgijskog su značenja i nalaze se ponajprije u liturgijskim knjigama, te u drugim dokumentima. Zakoni koji uređuju odvijanje liturgije, čine *liturgijsko zakonodavstvo*, koje je dio onoga *kanonskog* i stoga ima istu obvezatnost kao i ono.

Liturgijski obredi "nisu privatni čini, nego slavlja same Crkve koja je 'otajstvo jedinstva'" (kan. 837 § 1; SC 26), pa se ne mogu proizvoljno obavljati, nego se odvijaju prema odredbama liturgijskih knjiga i drugih dokumenata. Te odredbe čine *liturgijsko zakonodavstvo u strogom smislu*. Zakonik kanonskoga prava ne bavi se tim zakonodavstvom, nego disciplinskim odredbama o liturgiji. To je *liturgijsko zakonodavstvo u širem smislu*. Takve disciplinske odredbe nalaze se i u drugim izvorima, posebno u *Prethodnim napomenama* liturgijskih knjiga.

Kan. 2 kaže da "Zakonik obično ne određuje obrede koji treba da se obdržavaju u bogoslužnim slavljinama", ali u nastavku ipak naglašava da "dosadašnji bogoslužni zakoni zadržavaju svoju snagu" i obvezatnost i nakon objave ovog Zakonika, osim ako se protive njegovim kanonima. To pokazuje da je Zakonik ipak vrhovna norma postupanja i da liturgijska disciplina treba biti s njime usklađena. No i liturgijske norme i propisi koji se nalaze u liturgijskim knjigama i njihovim prethodnim napomenama te u drugim dokumentima imaju istu obvezatnost kao i one disciplinske norme koje se nalaze u Zakoniku kanonskoga prava.

Govoreći o *reviziji pojma crkve*, autor spominje da je Zakonik iz 1917. godine donosio definiciju crkve i oratorija. Razlikovao je tri vrste oratorija: javne, polujavne i privatne. Novo zakonodavstvo je pod pojam *crkva* ujedinilo prijašnji pojam *crkva* i *javni oratorij*, dok je *polujavni* oratorij dobio naziv *oratorij*, a *privatni oratorij* nazvan je *privatna kapela*.

Pojam i teologija crkve – građevine

Autor najviše prostora posvećuje *pojmu bogoslužne građevine*. Sažeto, ali uglavnom cjelovito i pregledno prikazuje *teologiju crkve - građevine*, i to na temelju Svetoga pisma, crkvene tradicije i Reda posvete crkve i oltara (str. 19-25). U Starom zavjetu Hram je bio povlašteno mjesto Božje duhovne prisutnosti posred svoga naroda. U Novom zavjetu pravi i savršeni hram je Isus Krist i u njemu i s njime svi koji u njega povjeruju i krste se postaju stan Duha Svetoga, Božji hram, sveto svećenstvo, Božji narod sakupljen u jedno, zajednica, Crkva, klanjaoci u duhu i istini kakve Otac želi. (Mt, 16,18-20; Iv,

4,23-24; 11,52; 1 Kor 3,9-17; Ef 2,19-22; 1 Pt 2,4-10). Upravo zajednica vjernika, koja se u ime Isusovo okuplja da slavi euharistiju, na najbolji način očituje i objavljuje Crkvu Kristovu (1 Kor 1,9; 16-19; 1 Iv 1,1-4; Dj 2,46; 20,20). Novi zavjet naglašava da je zajednica vjernika i svaki od njih mjesto Božjeg boravka, jer Bog ne stanuje u kamenim hramovima, nego u dušama vjernika ((1 Kor 3,16s; 6,19; 2 Kor 6,16; Dj 17,24). Stoga je upravo zajednica vjernika koja se okuplja u crkvi da sluša Božju riječ i da slavi liturgiju, posebno euharistiju, razlog postojanja te građevine, kao kuće naroda Božjega, i bez okupljanja toga naroda u njoj ona gubi svoj bitni smisao i opravdanje postojanja. U toj zajednici ostvaruje se Kristovo spasi- teljsko djelo, i on je u njoj stvarno prisutan. Stoga je to mjesto okupljanja i *kuća Božja*. U tome je bit i smisao crkve - građevine, hrama u kršćanskoj tradiciji od početaka kršćanstva. To je mjesto sveto, jer je u njemu prisutan Krist. Svetost crkve - građevine na nekoliko mjesta naglašava i novi *Red posvete crkve i oltara*, KS, Zagreb, 1980., posebno u posvetnoj molitvi crkve (str. 42-43). Ovaj red donosi i mnoge teološki bogate nazive za crkvu - građevinu.

Autor donosi i *nazive* koji su se tijekom povijesti upotrebljavali da označe bogoslužnu građevinu (str. 25-27). Spominjemo najglavnije. Naziv *templum-hram* kršćani nisu upotrebljavali sve do konca trećeg stoljeća, jer su ga upotrebljavali pogani. Kršćani imaju razne nazive: *kuća Božja*, *kuća molitve*, *kuća crkve*, *crkva*, *dominicum*, *martyrion* ... poslije *bazilika* (za velike građevine). Napokon, ustalio se naziv *crkva*. Svi ovi nazivi izražavaju teologiju crkve, to jest da je ona *kuća Božja* i *kuća naroda Božjega*. Zakonik obično upotrebljava nazive *sveta građevina* ili *sveto mjesto*.

Zajedničko tim prostorima jest da su određeni za bogoslužje, a razlika se odnosi na vjernike kojima su namijenjeni: crkva je bogoslužni prostor namijenjen svim vjernicima, oratorij je namijenjen određenoj zajednici ili skupini vjernika, a privatna kapela jednoj ili više određenih fizičkih osoba ili jednoj obitelji. Crkva treba biti posebna građevina, a oratorij i privatna kapela su mjesto koje se može nalaziti u nekoj drugoj građevini. Potom autor na temelju kan. 1214 prelazi na analizu triju bitnih sastavnih elemenata koji se nalaze u pojmu *crkva*. To su: *crkva je sveta građevina, određena za bogoslužje, u nju vjernici imaju pravo pristupa da bi javno obavljali bogoslužje* (str. 27-39).

Govoreći o *crkvi* kao *svetoj građevini*, autor analizira pojam *sacer - svet* i njegov korelativ *profanum - profan*, i to u poganskim religijama, u Starom i Novom zavjetu, u tradiciji Crkve i u Zakoniku kanonskoga prava. Profano je izvan opsega svetoga, a sveto je

određeno očitovanje božanskoga. U poganskim religijama sveto je sinonim kozmosa, a profano kaosa, sveto je rezervirano za božanstvo, a profano je bezoblično i podmuklo. U Starom zavjetu svet je Bog (Iz 6,3) i on nadilazi i sveto i profano. Svete su i stvarnosti koje je Bog stvorio, preko kojih čovjek dolazi do iskustva božanskoga. Međutim, Židovi su izgubili pravi pojam svetoga, pa ih proroci pozivaju da promijene svoj mentalitet i vrte se pravoj vjeri (Iz 29,13; Am 5,21-27). Vrhunac je u Isusu Kristu, koji posve desakralizira i osobe i mjesta i hram. Više nije bitno mjesto, jer se pravi klanjaoci Ocu klanjaju u duhu i istini (Iv 4,21 i 23). Isus dokida kategoriju svetoga, kao nešto suprotno profanom, jer i profano može biti posvećeno. Kršćanstvo ne dopušta apsolutnu, nego samo relativnu kategoriju svetoga, koja posreduje i izaruje božansko preko obreda, osoba, mjesta, vremena, stvari koje čovjeka povezuju s Bogom i stoga se nazivaju svetima. Razlikuje četiri stupnja svetoga: sveto po svojoj biti: tijelo Kristovo u smislu NZ; sveto u sakramentalnim znakovima; sveto u raznim znakovima koji izražavaju naš odnos s Bogom u Kristu; cjelokupnost svagdanjeg običnog života, ako ga živimo s Bogom i u Bogu. Autor navodi više od 60 kanona Zakonika koji pojam svetoga povezuju uz: *službu naučavanja, posvećivanja i hijerarhijski ustroj Crkve* (str. 33-34). On upozorava da se u tumačenju pojma svetoga treba čuvati magijskih ili poganskih shvaćanja.

Raspravljajući o tome da je *crkva određena za bogoslužje*, autor naglašava da izraz *kult* označava štovanje, klanjanje, čašćenje i tim samim superiornost i uzvišenost nekoga bića te inferiornost i podložnost drugoga prema onom prvom. Iz toga proizlaze dvije vrste kulta: religiozni ili božanski, i civilni ili profani. Božanski kult priznaje Božju superiornost. U kršćanstvu to se odnosi na jedinog, pravog Boga u tri božanske Osobe (i ovisno o Bogu na Djevicu Mariju, svece, relikvije, slike). Civilni ili profani kult odnosi se na ono što je vrijedno štovanja, a nije Bog: npr. domovina, roditelji, slavni ljudi, nacionalni heroji ... Zakonik govori o religioznom ili božanskom kultu, koji može biti promatran s obzirom na objekt (*cultus latrae, duliae, hiperduliae*), način (javni i privatni), cilj (apsolutni i relativni), izražavanje (nutarnje i izvanjsko).

Treći bitni element svake crkve jest da *svi vjernici imaju pravo pristupa u nju, i to prvenstveno da bi javno obavljali bogoslužje*, ali i izvan javnog bogoslužja, da obavljaju svoje privatne pobožnosti. Autor nabroja i *razne vrste crkava*, koje se razlikuju po dostojanstvu i po pastoralnoj funkciji te zbog toga dobivaju razne nazive i imaju različitu pravnu važnost. To su: *katedrala, konkatedrala, župna crkva, crkva - svetište, bazilika, zborna crkva, rektorska crkva*. On

za svaku od vrsta crkava navodi ono po čemu se ona razlikuje od ostalih (str. 39-60).

Izgradnja i posveta ili blagoslov crkve

Druga tema koju autor analizira jest *izgradnja crkve – građevine* (str. 61-73). To može označivati izgradnju nove crkve ili pretvaranje u crkvu već postojeće građevine. Kan. 1215 određuje uvjete da bi se smjelo pristupiti izgradnji nove crkve. Prvi uvjet je *izričiti pismeni pristanak dijecezanskog biskupa*. Pristanak može dati i onaj tko je prema kan. 134, § 3, a u smislu kan. 381, § 2 i kan. 386, izjednačen u pravu s dijecezanskim biskupom. Postoje i *uvjeti za davanje pristanka*. Biskup treba prosuditi postoje li dovoljni razlozi za gradnju nove crkve. Zbog toga se treba posavjetovati i čuti mišljenje rektorâ, to jest župnikâ susjednih crkava i, a to je odredba novog Zakonika, prezbiterijalnog vijeća. Biskup ne mora prihvatiti njihovo mišljenje, ali ako se ne bi savjetovao, njegov bi pristanak prema kan. 127, § 2, 2, bio nevaljan. Biskup može osnovati posebnu komisiju, kao savjetodavni organ, koja će voditi brigu o osnivanju novih župa i izgradnji novih crkava. Ako biskup, prema odredbi kan. 611, § 3, dade pristanak nekoj redovničkoj kleričkoj ustanovi da sagradi novu kuću, to uključuje i pravo da ima svoju crkvu. Ipak, prema kan. 1215, § 3, treba dobiti poseban biskupov pismeni pristanak za izgradnju crkve. U Zakoniku kanonskoga prava ne nalazi se odredba o blagoslovu i postavljanju kamena temeljca, ali autor potanko navodi ono što o tome govori *Red posvete crkve i oltara* na str. 7-19. Autor analizira i odredbu kan. 1216, koji određuje da kod izgradnje ili obnove crkava treba čuti mišljenje stručnjaka i “poštivati načela i odredbe bogoslužja i svete umjetnosti”. Crkva – građevina kao kuća molitve i simbol i znak nadnaravne stvarnosti, treba biti dostojanstvena, plemenitog stila, prikladna za liturgijske obrede, prepoznatljiva kao crkva ne samo iznutra nego i izvana. Zajednica koja u njoj slavi liturgiju, određuje njezinu arhitekturu. Crkva dopušta razne stilove gradnje, ali oni moraju biti u skladu s liturgijom i autentičnom svetom umjetnošću. Iz crkava treba ukloniti sve ono što je protivno vjeri, kršćanskoj pobožnosti i djela iskrivljene i namještene umjetnosti. Kod preuređenja crkava treba paziti da se ne ošteti umjetničko bogatstvo crkve. Biskupi bi trebali nastojati ustanoviti posebne regionalne škole ili akademije i u njima formirati umjetnike u duhu svete liturgije i umjetnosti.

Treća tema autorove analize jest *posveta i blagoslov crkve* (str. 73-90). I pogani su poznavali posvetu raznih objekata. Stari zavjet

govori o raznim posvetama, posebno Salomonova hrama, te o proslavi godišnjice posvete (1 Kr 8, 62-66; 1 Mak 4, 36-61). Krist nas naučava da su vjernici živi Božji hram. Kršćani u počecima nemaju posebnih crkava. Tek nakon Konstantinove slobode počinju se graditi i posvećivati velebne crkve. Prema *sadašnjem zakonodavstvu* treba obdržavati ono što određuje kan. 1217. U njemu stoji "neka se nova crkva što prije posveti ili barem blagoslovi, uz obdržavanje zakona svetog bogoslužja (§ 1). Crkve, posebno stolne i župne, neka se posvete svečanim obredom" (§ 2). Čin posvete ili blagoslova crkve obavlja se prema *Redu posvete crkve i oltara*, (KS, Zagreb, 1980.). Zakonik o tome određuje sljedeće: obred obavlja dijecezanski biskup ili svećenik koga on delegira (kan. 1206 i 1207); bitni i najvažniji čin obreda je euharistijsko slavlje, koje posvećuje i crkvu i oltar i srca vjernika koji primaju euharistiju, te stoga, po mogućnosti, ne bi trebalo to slavlje održavati u novoj crkvi prije njezine posvete; kod posvete nikada se ne smije propustiti ni posvetna molitva; ne može se obaviti obred posvete crkve, a da se istodobno ne posveti i oltar; relikvije svetaca ne moraju se više stavljati, a ako se stavljaju, treba osigurati da su po veličini prepoznatljive kao dio ljudskog tijela, da su autentične i da se postave u posebnu škrinjicu ispod oltara, a ne na oltar ili u oltar (kan. 1237, § 2); posveta se obavlja uz sudjelovanje što većeg broja vjernika; godišnjica posvete crkve slavi se u njoj kao svetkovina; kan. 1208 određuje da se dokument o posveti ili blagoslovu crkve, potpisan od biskupa, župnika ili rektora crkve i predstavnika župe, pohrani u arhivu biskupije i župe; ako se postavljaju relikvije dokument o tome postavi se u škrinjicu s relikvijama i u navedene arhive; preporuča se da se na prikladnom mjestu u crkvi postavi ploča o posveti crkve. Spomenimo još da iz posvete ili blagoslova crkve proizlaze *neki pravni učinci*: kan. 1205 određuje da je sveto mjesto određeno za bogoslužje ili pokop vjernika. Iz ovoga proizlazi odredba kan. 1210 da se u svetom mjestu može vršiti samo ono što služi vršenju ili promicanju bogoslužja, pobožnosti i vjere, a zabranjuje sve što nije u skladu sa svetošću mjesta. Ordinarij može dopustiti i druge civilne ili kulturne aktivnosti, ukoliko se ne protive svetosti mjesta. Dosljedno tome kan. 1213 napominje da crkvena vlast ima pravo u svetim mjestima slobodno vršiti svoje ovlasti i službe, posebno: upravljanja, posvećivanja i poučavanja. Kan. 1218 određuje da svaka crkva treba imati svoj *naslov*, koji se nakon posvete crkve ne može više mijenjati. Ipak naglasimo da je svaka crkva posvećena Bogu, te je godišnjica posvete crkve svetkovina Gospodnja, premda crkva možda nosi naslov nekoga sveca. Naslovnik može biti Presveto Trojstvo i svaka osoba Trojstva, otajstva i nazivi Isusa Krista, B. D. Marija pod raznim

zazivima, anđeli i sveci, a blaženici samo uz dopuštenje Svete Stolice (str. 88-89). Naslov neke crkve može se razlikovati od *zaštitnika*. Zaštitnici mogu biti B. D. Marija, sveci i blaženici, ali ne Presveto Trojstvo ni pojedine osobe Trojstva (str. 89-90).

Oskvrnjenje i upotreba crkve, te svodenje na profanu upotrebu

Četvrta tema koju autor kratko spominje jest *oskvrnjenje crkve* (str. 90-92). Sveta mjesta se oskvrnjaju kad se u njima na sablazan vjernika počine teško uvredljiva djela koja su prema sudu mjesnog ordinarija tako teška i protivna svetosti mjesta da nije dopušteno u njima obavljati bogoslužje dok se uvreda ne nadoknadi pokorničkim obredom prema odredbi bogoslužnih knjiga. Prema kan. 1376, onaj tko obeščasti crkvu, čini zločin i treba ga kazniti pravednom kaznom.

Peta tema raspravlja o *upotrebi crkve* (str. 93-113). Kan. 1219 određuje da se u zakonito posvećenoj ili blagoslovljenoj crkvi mogu obavljati svi bogoslužni čini, ali poštujući prava župe, odnosno župnika prema kan. 530. Kan. 392, § 2, određuje da dijecezanski biskup treba bdjeti da se ti čini obavljaju prema propisima, a kan. 838, § 4 da on donosi odredbe o bogoslužju koje obvezuju svakoga. Kan. 558-560 preciziraju kad se i pod kojim uvjetima u crkvama koje nisu župne mogu obavljati neki liturgijski čini koji spadaju na župnu crkvu. Zatim u svjetlu kan. 1220 autor prikazuje problematiku *brige za crkvu*. Prema crkvenim dokumentima u crkvi se ne mogu obavljati trgovačke aktivnosti, prikazivati kazališni ili kinematografski profani komadi, niti održavati socijalni ili politički skupovi, a mogu se održavati vjerski kongresi, susreti i predavanja vjerskog sadržaja, te koncerti religiozne glazbe. Kan. 1220 kaže da briga za crkvu spada *na sve kojima je to dužnost*. To su prije svih župnik (kan. 532 i 1279, § 1), rektor crkve (kan. 562), dekan (kan. 555, § 3), ekonomsko vijeće (kan. 537) pastoralno vijeće (kan. 536, § 1) župno vijeće, koja pomažu župniku, konačno svi vjernici laici, posebno stručnjaci. Autor kratko spominje i *neka pitanja koja se tiču upravljanja crkvom*. Kan. 1284 određuje da svi upravitelji crkvenih dobara moraju paziti da ta dobra ne bi propala ili pretrpjela štetu. Kan. 1286 upozorava na socijalni nauk Crkve i potrebu točnog obdržavanja svjetovnih zakona o radu i socijalnom životu. Kan. 1288 nalaže da upravitelji bez pismene dozvole ordinarija ne smiju započeti parnicu na svjetovnom sudu u ime javne pravne osobe. Autor opširno raspravlja i o *zaštiti svetih i dragocjenih dobara* (str. 101-111). Kan. 1257 razlikuje crkvena i vremenita ili necrkvena dobra, a kan. 1220, § 2 sveta i dragocjena crkvena dobra, te još neki kanoni određuju kako postupati sa svetim i dragocjenim dobrima.

Autor navodi i razne službene crkvene dokumente, koji su se pojavili nakon Zakonika iz 1983. godine, a donose dodatne odredbe o tim dobrima. Potom analizira kan. 1221, koji određuje da pristup u crkvu za vrijeme svetih slavlja treba biti slobodan i besplatan. Zakonodavac ipak dopušta da se izvan svetih slavlja može tražiti novčani doprinos od posjetitelja za ulaz u crkvu, posebno onu povijesno i umjetnički vrijednu, kao i za vrijeme sakralnih izložbi i koncerata religiozne glazbe.

U zadnjoj temi autor raspravlja o *svodaenju crkve na profanu upotrebu* (str. 113-119). Kan. 1222 određuje da dijecezanski biskup može neku crkvu svesti na doličnu profanu upotrebu, ako se ne može nikako upotrebljavati za bogoslužje, a nema mogućnosti za obnovu. To može učiniti i kad drugi važni razlozi preporučuju da se ona više ne upotrebljava za bogoslužje, ako zbog toga dobro duša ne trpi nikakvu štetu. Kan. 1212 kaže da crkva svedena na profanu upotrebu gubi posvetu ili blagoslov, ali u smislu kan. 1238, § 2 u tom slučaju ne gube posvetu ni nepomični ni pomični oltari. Vrijedi i obratno, ako posvetu ili blagoslov izgube nepomični i pomični oltari, crkva je ne gubi.

Zaključak

Važnost ove knjige pokazuje i činjenica da je njezino uvodno predstavljanje napisao nadbiskup Francesco Marchisano, predsjednik Papinske komisije za kulturna dobra Crkve i Papinske komisije svete arheologije. Zaključimo ovaj prikaz njegovim riječima: "Ovo je jedno zanimljivo gledanje, jer uvodi u svijet gdje trebaju zajedno živjeti teološki, liturgijski, umjetnički, socijalni vidovi na koje možda mnogi vjernici i ne misle ulazeći u crkvu. Dakle, veoma dobro je došla ova publikacija, koja zna dati posebnu vitalnost tematici koja na prvi pogled može izgledati jedino i suhoparno pravna" (str. 7).

Marin Škarica